

Беларусь Эканамічная

Выпуск №5
(кастрычнік)

САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНЫ ПРАЕКТ «НОВАГА ЧАСУ»

novychas.by

2 УЗЛЁТЫ І ПАДЗЕННІ
ФЕРМЕРА
ВАДЗІМА ЛЕВАНА

3 РЭДКАЯ
ПТУШКА –
БЕЛАРУСКИ
ФЕРМЕР

Ніякіх стымуляў для развіцця

Аляксей ХАРКЕВІЧ

Мільярды грошай штогод у літаральным сэнсе закопваюцца ў зямлю, замест рэнтабельнага прадукту мы атрымліваем рост запазычанасці сельгаспрадпрыемстваў і павелічэнне коштаў на прадукты харчавання. Што з сябе ўяўляе сённяшняя сельская гаспадарка?

Задачы, якія вырашаюцца сельскай гаспадаркай, уладамі тлумачацца не менш як праблема забеспячэння харчовай бяспекі краіны. Таму не дзіўна, што расходы кансалідаванага бюджэту на падтрымку сельскай гаспадаркі супастаўныя з сукупным выдаткамі на нацыянальную абарону, судовую, праваахоўную дзейнасць і забеспячэнне бяспекі.

Тым не менш, крызіс у беларускай эканоміцы вымушае скарачаць аб'ёмы фінансавання нават гэтай, здавалася б, недатыкальнай галіны эканомікі.

Грошы ідуць банкам

Аднак нягледзячы на скарачэнне долі расходаў дзяржаўнага бюджэту на падтрымку сельскай гаспадаркі, сума дзяржаўнай падтрымкі ўсё роўна працягвае ўражваць. Так, у 2015 годзе расходы кансалідаванага бюджэту на сельскую гаспадарку і рыбагаспадарчую дзейнасць склалі 18 365,1 мільярда недэнамінаваных рублёў, што па сярэднегадавым курсе Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь эквівалентна 1,16 мільярда долараў.

Для разумення маштабаў фінансавання адзначым, што памер дзяржаўнай падтрымкі ў 2015 годзе складаў больш за 22% сабекошту рэалізаванай сельгасвытворцамі прадукцыі. А пяццю гадамі раней сума бюджэтнага фінансавання даходзіла і наогул да 36% сабекошту сельгаспрадукцыі.

Тым не менш, меркаванне пра тое, што беларускія сельскагаспадарчыя арганізацыі купаюцца ў грошак, з'яўляецца глыбокай памылкай. Бо канчатковы атрымальнік асноўнай часткі бюджэтных сродкаў, што выдзяляюцца на падтрымку сельскай гаспадаркі, — зусім не сельскагаспадарчыя арганізацыі, а беларускія банкі. Дзяр-

жаўная падтрымка ж палягае ў кампенсацыі працэнтаў па банкаўскіх крэдытах, якія выдаюцца сельскагаспадарчым арганізацыям.

Таму, інвестуючы ў перспектыўнае развіццё, сельскагаспадарчыя арганізацыі вымушаныя спадзявацца ў асноўным на ўласныя сродкі.

Доля бюджэту ў фінансаванні асноўных сродкаў сельскагаспадарчых арганізацый у 2015 годзе складала толькі 5,7%. Прычым апошнія пяць гадоў гэты паказчык не перавышаў 9%.

Пасля 2013 года назіраецца істотнае скарачэнне інв-

сты у асноўны капітал з усіх знешніх крыніц фінансавання. У выніку інвестыцыі ў асноўны капітал сельскагаспадарчых арганізацый за два апошнія гады скараціліся з 3,1 мільярда долараў да 1,3 мільярда. І гэта выклікае пэўную трывогу, паколькі ў выніку скарачэння знешняга фінансавання каэфіцыент абнаўлення асноўных сродкаў сельскагаспадарчых арганізацый з 2012 года скараціўся амаль у паўтара разы.

У сувязі са скарачэннем прытоку інвестыцый доля ўласных сродкаў у фінансаванні інвестыцый у асноўны капітал за апошнія пяць гадоў вырасла з 41% да 70%.

Эфектыўнасць нізкая

Створаная сістэма дзяржаўнай падтрымкі сельскагаспадарчых прадпрыемстваў у апошнія гады не прыносіць чаканага выніку. І, у першую чаргу, гэта выяўляецца ў зніжэнні паказчыкаў эфектыўнасці работы сельскай гаспадаркі краіны.

Нягледзячы на тое, што дзяржаўная падтрымка сельскагаспадарчых арганізацый прадугледжвае кампенсацыю працэнтаў па крэдытах банкаў, удзельная вага пратэрмінаванай крэдыторскай запазычанасці вырасла з 17,9% да 29,2%. Рэнтабельнасць продажаў знізілася да мінімуму. У 2015 годзе яе значэнне складала толькі 1,1%. Удзельная вага стратных арганізацый з кожным годам узрастае і дасягнула ўжо 22%, што адпавядае паказчыкам 90-х гадоў мінулага стагоддзя. Прычым за апошні год доля стратных арганізацый вырасла ў два разы.

Нізкія паказчыкі эфектыўнасці дзейнасці сельскагаспадарчых арганізацый можна было б спісаць на агульны стан беларускай эканомікі, калі б не дынаміка паказчыкаў ураджайнасці ў раслінаводстве.

Ураджайнасць у застоі, экспарт скарачаецца

Ураджайнасць сельскагаспадарчых культур у значнай ступені залежыць ад умоў надвор'я, таму для аб'ектыўнасці параўнання праведзена на аснове сярэдніх дадзеных за трохгадовы перыяд.

Затрыманых дадзеных відаць, што павелічэнне ўраджайнасці адбылося толькі па збожжавых, зернебабовых культурах і рапсу. Максимальныя паказчыкі ўраджайнасці па большасці культур былі дасягнуты 5–7 гадоў таму, і тэхналагічнага прарыву тут у бліжэйшыя гады чакаць не варта.

Працяг на стар. 8 (2) »

Узлёты і падзенні фермера

Алесь ЧАРНЯК

Цяпер Вадзім Леван юрыдычна не фермер, бо тры гады таму, калі па Беларусі пракацілася эпідэмія афрыканскай чумы свіней (АЧС), яго свінак у прафілактычных мэтах загадалі зарэзаць. З таго часу яго выкупленая ў калгаса ферма на 500 галоў прастойвае, а Вадзім пачаў разводзіць кароў і авечак на правах «самазанятасці на вёсцы».

распараджэнні горшую зямлю (урадлівасць 24–25 балаў, у той час як у СВК яна пачынаецца з 30 балаў), ім ніхто не дае грошай бюджэту і не спісвае запазычанасці па крэдытах.

Тых, хто ў неспрыяльных умовах абралі лёс фермераў, у Беларусі не вельмі шмат — 3320 чалавек. Па стане на 2015 год яны зарэгістравалі 3017 сялянскіх фермерскіх гаспадарак і стварылі 5880 працоўных месцаў для наёмных работнікаў. Разам яны складаюць не больш за 3% ад усіх беларусаў, занятых у сельскай гаспадарцы.

Наш герой Вадзім Леван трапіў у фермеры па волі лёсу. Прышоў з войска, працы па сваёй спецыяльнасці хіміка не знайшоў, ужо меў жонку і не было жадання ездзіць на за-

робкі ў Расію. «Давялося лезці ў гаспадарку, сам я родам з вёскі», — кажа Вадзім.

Ён пачаў са свінаводства. «У Беларусі, калі ты трымаеш да 200 галоў скае, і гэта не перашкаджае суседзям, то табе не забаронена іх трымаць без афармлення нейкіх папер. Я вольна адразу ў вёсцы на сваім падвор'і трымаў да 100 галоў свіней — паўтара года мусіць, пакуль суседзі мае не пачалі скардзіцца, што ім смардзіць, што шуміць...»

Тады Вадзім набыў спачатку домік наводшыбе — фактычна хутар, зарэгістраваў фермерскую гаспадарку, пачаў наймаць людзей, і нават выкупіў у калгаса ферму на 500 галоў.

«Пачынаў паціху. Браў 30 свіней, потым 50, потым 200 — нарасталі з кожнага продажу, грошы не траціў, а ўкладваў, укладваў, укладваў», — успамінае Вадзім.

Потым у 2013 годзе здарылася АЧС. Паводле афіцыйных дадзеных Мінсельгасхарчу Беларусі, тады ў сялян забралі 10 тысяч свіней і выплацілі кампенсацыю ў агульным аб'ёме больш за 20 мільярдаў недэманіраваных рублёў. Але вольна Вадзім кажа,

што кампенсацыі не атрымаў, а 200 свіней у яго забралі. «Яны гаварылі: «Ты 9855-ты ў чарзе, табе трэба будзе пачакаць». Потым прыезджаеш, табе ўжо гаспадарка: «Ты ўжо 8925-ты». І вось так чакаем-чакаем-чакаем, а яны кажуць: «Хочаш, дадзім зараз пару капеек, ці чакай далей».

Цяпер Вадзім больш не мае зарэгістраванай фермерскай гаспадаркі і вярнуўся да статусу «самазанятасць на зямлі» — гэта калі селянін можа працаваць на сваім лапіку зямлі або гадаваць скаціну.

весе даведку пра наяўнасць асабістай падсобнай гаспадаркі і аплаціць месца.

«Ферма пустая стаіць. Яна вельмі вялікая — 1,5 тысячы квадратаў, туды трэба запускаяць як мінімум 500 галоў, каб яны зімой не памерзлі. Яна пасля гэтай чумы стаіць пустая, у мяне і хлявоў многа — на 200 галоў пабудоваў, таму трымаю каля дома 30 кароў, 20 быкоў і пад сотню авечак», — акрэсліў Вадзім цяперашні стан рэчаў.

Улады завяршылі кампанію па зачыстцы асабістых сялянскіх падвор'яў ад свіней у бу-

Захаванне калгаснай сістэмы — гэта прыхаванае прыгоннае права, якое дазваляе нашаму сённяшніму рэжыму не баяцца хваляванняў народа

«Я маю права або сам піць сваё малако, або здаваць у калгас — усё, больш нічога не маю», — тлумачыць Вадзім.

Але на форуме фермераў fermer.by пішуць, што правоў ён мае крыху болей — для продажу на рынку прадукцыі кожны селянін можа ўзяць у сельска-

ферных зонах каля дзяржаўных буйнатаварных фермаў, адстралялі дзікоў у лясах і цяпер зноў не забараняюць сялянам трымаць свіней. Аднак Вадзім кажа, што вяртацца да свінаводства не збіраецца, бо змянілася кан'юнктура (карма падаражала, а свініна — не асабліва), і нават

Ніякіх стымулаў для развіцця

«Заканчэнне. Пачатак на стар. 7 (1)

Такая сітуацыя характэрная не толькі для раслінаводства. У апошнія гады застоў назіраецца нават у раней актыўна прагрэсуючай жывёлагадоўлі: максімальныя аб'ёмы рэалізацыі жывёлы, птушкі і яек былі дасягнуты ў 2013 годзе, а дынаміка надою малака перайшла ад пастаяннага росту да вагальнага руху.

Яшчэ адна глыбінная праблема рынку сельскагаспадарчай прадукцыі заключаецца ў паступовым скарачэнні колькасці падсобных гаспадарак насельніцтва. У выніку, калі ў 2010 годзе насельніцтвам Беларусі здавалася 6804,4 тыс. тон бульбы і 1891,5 тыс. тон агародніны, то ў 2015 годзе ўжо толькі 4758,2 тыс. тон і 1168,3 тыс. тон

адпаведна — гэта значыць прыкладна на траціну менш.

У сувязі з гэтым зусім не дзіўна, што ўпершыню з пачатку стагоддзя беларускі экспарт сельскагаспадарчых прадуктаў амаль зраўняўся з імпартам.

За апошнія два гады экспарт беларускай сельскагаспадарчай прадукцыі скараціўся на 23% і апусціўся ніжэй за ўзровень 2012 года. Калі тэндэнцыя працянецца і далей, то ўжо па выніках гэтага года Беларусь будзе мець адмоўны знешнегандлёвы баланс па сельскагаспадарчай прадукцыі. Гэта можа азначаць толькі адно: дзяржаўная праграма забеспячэння харчовай бяспекі краіны з трэскам правалілася.

Дзяржава ці фермер?

І ў сувязі з гэтым надзвычай паказальна параўнанне

эфектыўнасці работы сельскагаспадарчых арганізацый, якія з'яўляюцца асноўнымі атрымальнікамі дзяржаўнай падтрымкі, з сялянскімі фермерскімі гаспадаркамі.

У малочнай жывёлагадоўлі буйныя сельскагаспадарчыя арганізацыі дэманструюць больш высокую эфектыўнасць. Надой малака ў апошнія пяць гадоў тут быў у сярэднім на 21,3% больш, чым у фермерскіх гаспадарках.

У раслінаводстве ж перавага буйных сельскагаспадарчых арганізацый назіраецца толькі ў вырошчванні збожжавых, зернебабовых культур і буракоў. Па астатніх сельскагаспадарчых культурах ураджайнасць фермерскіх гаспадарак вышэй: бульбы — на 1,6%, агародніны — на 33,9%, а пладоў і ягад — больш чым у 2 разы.

Такім чынам, у сельскай гаспадарцы сучаснай Беларусі ніяк не праяўляе сябе эфект маштабу. Гэта наглядна пацвярджае параўнанне паказчыкаў эфектыўнасці работы арганізацый.

На працягу апошніх шасці гадоў рэнтабельнасць продажаў сельскагаспадарчых арганізацый была значна ніжэй, чым у сялянскіх фермерскіх гаспадарках. Нягледзячы на ўсе праблемы беларускай эканомікі, сярэдні паказчык рэнтабельнасці фермераў каля 20%. У выніку ў 2015 годзе рэнтабельнасць фермерскіх гаспадарак была ў 43 разы вышэй, чым у буйных сельскагаспадарчых арганізацый.

Ашаламляльна адрозніваюцца і паказчыкі плацежаздольнасці арганізацый.

Калі ў фермерскіх гаспадарках Беларусі доля пратэрмінаванай

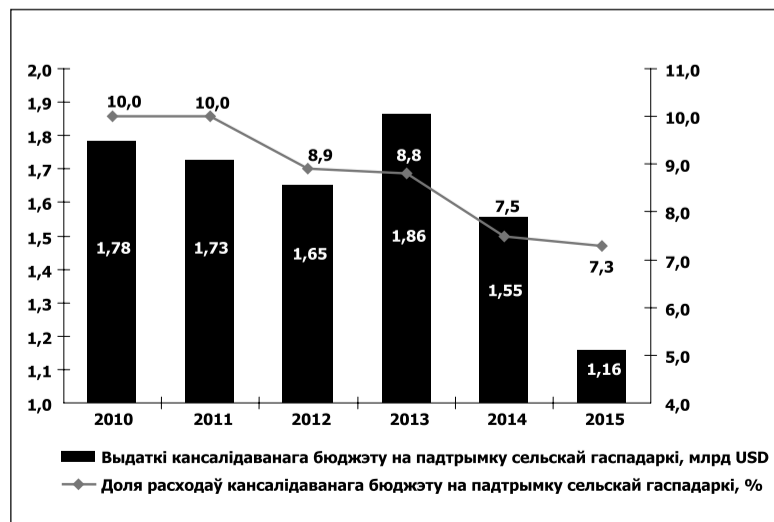
крэдыторскай запазычанасці апошнія шэсць гадоў застаецца ў межах 6–8%, то сельскагаспадарчыя арганізацыі, наадварот, з кожным годам назапашваюць пратэрмінаваныя даўгі, удзельная вага якіх дасягнула ўжо амаль 30%. Такі высокі працэнт «дрэнных» даўгоў стварае істотныя праблемы ўжо для ўсёй беларускай эканомікі.

Сістэма правалілася

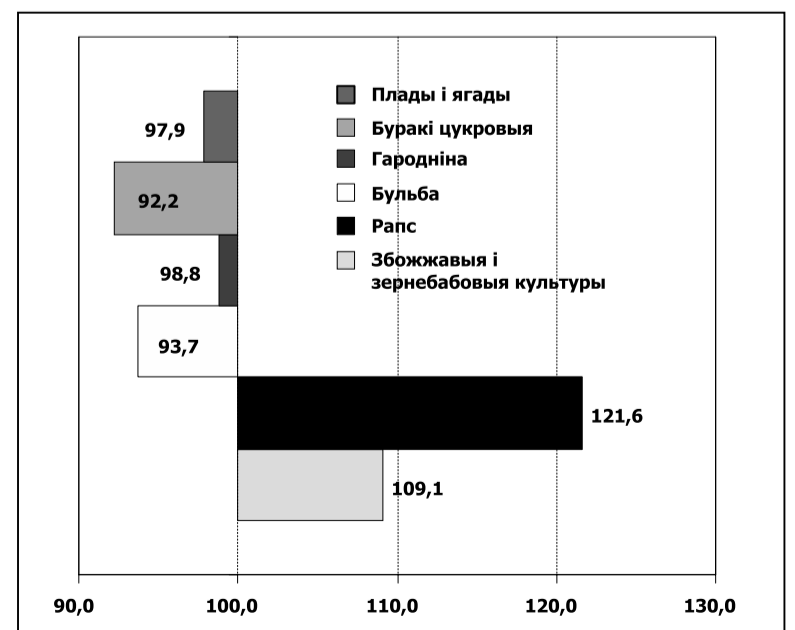
Праведзены аналіз паказвае, што сфарміраваная сістэма дзяржаўнай падтрымкі сельскай гаспадаркі, у канчатковым рахунку, не апраўдала сябе. Бюджэтныя сродкі вылучаліся не столькі на перспектыўнае развіццё сельскагаспадарчых

арганізацый, колькі на падтрыманне іх бягучай дзейнасці. Аднак створаныя на пэўным этапе цяплічныя ўмовы для сельскагаспадарчых арганізацый аказалі ім кепскую паслугу. Буйныя сельскагаспадарчыя арганізацыі, якія селі на іголку рэгулярнай дзяржаўнай падтрымкі, страцілі рынковыя стымулы для развіцця.

Агульны рост беларускай эканомікі да пэўнага моманту дазваляў хаваць праблемы нізкай эфектыўнасці сельскай гаспадаркі. Аднак з прыходам эканамічнага крызісу ў адзін момант аб'ясцэнніліся ўсе тыя мільярды долараў, якія дзяржава ўклала ў падтрымку сельскай гаспадаркі за апошнія дзесяцігоддзі.

Малюнак 1: Дзяржаўныя выдаткі на сельскую гаспадарку і рыбагаспадарчую дзейнасць і іх доля ў кансалідаваным бюджэце Беларусі ў 2010–2015 гг., млрд USD. Крыніца: дадзеныя Нацыянальнага статыстычнага камітэта Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнага Банка Рэспублікі Беларусь

Малюнак 2: Суадносіны сярэдняй ураджайнасці ў 2013–2015 гг. да сярэдняй ураджайнасці ў 2010–2012 гг.,%. Крыніца: дадзеныя Нацыянальнага статыстычнага камітэта Рэспублікі Беларусь

мяркуе адмовіцца ад кароў, пераклучыўшыся выключна на авечак.

«Бараніна цяпер — не самае дарагое мяса, бо шмат хто пачаў ёй займацца. У мяне ферма аграмадная, авечак можна добра распладзіць. Калі годзікі два-тры сваё пагалоўе не буду прадаваць, буду расціць-расціць-расціць, то потым я змагу прадаваць ужо за любую цану, што ў нас будзе на рынку, а свой прыбытак рабіць на пагалоўі, на тым, што іх многа. Думаю, праз пару гадоў гэта можа добра адбіцца», — дзеліцца задумай Вадзім. Вось тады ён, магчыма, зноў зарэгіструе фермерскую гаспадарку.

А вось у крэдыты і лізінгі ён не верыць. Распавёў, што мае знаёмага фермера, які някеспка ў свой час зарабіў на продажы бульбы ў Расію, а потым уклаў усе свае грошы ў развіццё гаспадаркі, набыў у лізінг трактароў сабе, саджалак-капалак, і цяпер не ведае, як разлічыцца: «Кажа, што дзеці пэўна будуць разлічвацца. Вырошчываеш, а яна каштуе капейкі, нікому не патрэбна, на складах гніе, але быў год, калі людзі някеспка зарабілі».

Вадзім не можа прыгадаць ніводнага выпадку, каб хтосьці прыехаў да яго, як да фермера, з дапамогай. «Я нацярапеўся гэтага ўсяго, мне хапіла — і санстанцыі да мяне праз дзень прыезджалі, і мералі паветра, і зямлю, і колькі ад хлява да студні мералі,

і міліцыя да мяне прыезджала, сельсавет прыезджаў, і экалагі... Хто толькі ні прыезджаў! А ўсё таму, што ніхто не хацеў, каб хтосьці зарабляў. Як бачаць, што многа пачынаеш зарабляць, да цябе пачынаюць ездзіць».

Вадзім распавёў, як аднойчы інспектары яму бясплатна агарод ускапалі: «Нехта пазваніў і сказаў, што па вуліцы сабакі цягаюць свіней, а свіней трымаю толькі я, значыць, у мяне свінні дохнуць і сабакі іх цягаюць. Яны прыехалі, пачалі капаць у мяне ўвесь агарод, думалі, што я дохлых свіней закапваю ў сабе ў агародзе. Нічога яны там не

знайшлі. Затое агарод ускапалі, мне не трэба было мучацца потым».

Эксперт «Народнай праграмы» па сельскай гаспадарцы Андрэй Юркоў кажа, што беларускія ўлады наўмысна кансервуюць савецкія формы гаспадарання на зямлі і не даюць развівацца фермерству. «Захаванне калгаснай сістэмы — гэта прыхаванае прыгоннае права, якое дазваляе нашаму сённяшняму рэжыму спакойна існаваць, не баяцца нейкіх там хваляванняў народу», — лічыць эксперт. Ён звяртае ўвагу, што «фермеры не выконваюць сацыяльна-палітычнай

*Купіць зямлю, прыдбаць свой кут,
Каб з панскіх выпутацца пут,
І там зажыць сабе нанова:
Свая зямля — вось што аснова!*

Тут ёсць складаны момант — як зараз дзяліць зямлю, — тлумачыць Юркоў. «Калі 20 гадоў таму гэта было досыць проста — былі паўі калгаснікаў, то на сённяшні дзень гэта значна складаней, бо тыя людзі адышлі, новыя, што прышлі, такіх старакылаў, што ўсё жыццё адпрацавалі ў калгасе — іх не так і багата. І каму гэта патрэбна зямля?»

Эксперт звяртае ўвагу на розніцу падыходаў у Расіі і Украіне да гэтага пытання. «І там, і там зямлю на паўпадзялілі. Але ва Украіне сёння пяты прэзідэнт, і паўпаўсюдна не прадаюцца, а знаходзяцца ў прыватнай уласнасці, і за іх арэндная плата даецца. А ў Расіі дазволілі адрозніваць продаж гэтых зямельных надзелаў латыфундыстам, якія скупілі гэтыя тысячы, мільёны гектараў зямлі. І сяляне зараз на той зямлі працуюць, не маючы ўласнасці гэтай зямлі... Які мы шлях абярэм — гэта ўсё залежыць ад нас».

Паводле Юркова, каб развілася фермерства, трэба ўвесці сапраўдную канкурэнцыю і гаранты зямельных правоў, правесці пісьменную зямельную рэформу. Памятаеце выказаную ў Якуба Коласа класічную мару беларуса:

Рэдкая птушка — беларускі фермер

Антон ПЛАТАЎ

У беларускім аграпрамысловым комплексе фермер сёння — гэта ўсё яшчэ рэдкая птушка. Дзяржава стварыла для прыватніка вельмі складаныя ўмовы працы, а ён, нягледзячы на гэта, паказвае высокую эфектыўнасць. Калі выжывае.

Нелюбімыя дзеці калгаснага ладу

Калісьці даўно беларуская ўлада бачыла ў фермерах рэальны шанец рэфармаваць беларускі АПК. У 1991 годзе быў прыняты закон «Аб сялянскай (фермерскай) гаспадарцы», і ў той момант меркавалася, што ён стане асноўным стартывым дакументам для развіцця прыватнага аграсектара. У той перыяд па ўсёй Беларусі было створана больш за шэсць тысяч фермерскіх гаспадарак. Аднак потым краіну ўзначалілі былы дырэктар саўгаса, і фермеры сталі не патрэбныя дзяржаве.

Толькі за апошнія дзесяць гадоў спынілі сваю дзейнасць больш за чатыры тысячы фермерскіх гаспадарак. Аднак тыя, што засталіся, — не «дзякуючы», а «насуперак», — паказваюць надзіва эфектыўную працу.

Мы паспрабавалі прааналізаваць, з чаго можа складацца

камерцыйны поспех беларускага фермера сёння. Агульнага рэцэпту поспеху адшукаць не атрымалася. Але стала зразумела, што сёння маюць поспех (вельмі адносны, вядома) тры тыпы фермераў.

Першы: тыя, хто заняты традыцыйным аграбізнесам (свінагадоўля, зерневыя культуры), але мае вялікі досвед і здолеў аптымізаваць даўно адпрацаваную традыцыйную схему працы.

Другі: тыя, хто займаецца экзотыкай — разводзіць страусаў, вырошчвае грыбы або дурніцы, гадуе бараноў ці трусой. То бок заняў унікальную нішу і не мае канкурэнтаў, у тым ліку сярэдніх мясцовых аграпрадпрыемстваў.

Трэці: тыя, хто мае блізка (звычайна роднасныя) сувязі з мясцовай уладай і першапачаткова ладзіў сваё фермерства з разлікам на выкарыстанне гэтага рэсурсу.

Два прыклады

У дзяржаўныя сельгаспрадпрыемствы ўлады штогод укладваюць трыльёны рублёў, але, нягледзячы на гэта, большасць з іх — стратныя. Аднак у рэальным жыцці галоўнымі пацярапелымі аказваюцца фермеры.

У 2014 годзе шырока вядомай стала гісторыя фермера Аляксандра Крупенкі са Светлагорскага раёна. Годам раней ён здаў дзяржаўнаму прадпрыемству вырашчаную кукурузу, але яму за яе проста не запла-

цілі. Вынік — знаходжанне на мяжы банкруцтва.

Сам Крупенка распавядаў пра гэта так: «Быў добры ўраджай кукурузы. Адвёз на Рэчыцкі камбінат хлебапрадуктаў. Прынялі тавар і абяцалі разлічыцца да новага года. Калі прыйшоў час, сказалі, што камбінат у даўгах, грошай зусім няма, і аддалі кукурузу назад. Потым я яе здаў на ААТ «Калінкавічыхлебпрадукт». Усе перавозкі, натуральна, за свае грошы. Але ў Калінкавічах таксама не заплацілі. Увесну не змог купіць ні паліва, ні ўгнаенняў — нічога. У раёне засталіся ўсяго два фермеры. Мы таксама шмат каму вінныя. Таму што гэта — замкнёнае кола: мы паставілі гаспадаркам камбікорм, а яны з намі не разлічыліся. Адказ ва ўсіх адзін, маўляў, вы самі разумеце, якая ў нас сітуацыя ў сельскай гаспадарцы!»

Процілеглы прыклад — гісторыя кітайца Сюаджон Вына, які прыехаў у Беларусь з Пекіна. Ён купіў дом у вёсцы Пральнікі, узяў пад Ракавым 120 гектараў зямлі ў арэнду і стварыў там прыбытковую фермерскую гаспадарку пад назвай «Нарру фарм». Заняўся гадоўляй авечак, вырошчвае часнок, цыбулю, зеляніну, салодкую кукурузу. Каб пазбегнуць канкурэнцыі, кітаец эксперыментуе з прадуктамі, якія ў нас мала хто вырошчвае.

Журналістам Сюаджон Вына распавёў: «Працоўная сіла — яе, вядома, бракуе. Людзей бракуе. Цяжка знайсці, моладзі мала. Усе з'ехалі ў Мінск. Усё астатняе

— лепш, чым у Кітаі. Тут шмат зямлі. Вольнага месца шмат. Чыстае паветра». Праўда, на самай справе галоўны сакрэт поспеху «Нарру фарм» у тым, што кітайскі фермер пастаўляе прадукты суайчыннікам — на будаўніцтва кітайска-беларускага тэхнапарку «Вялікі камень». Адтуль жа бярэ працоўных на будаўніча-рамонтныя работы. Як бачым, розніца паміж паспяховым фермерам-кітайцам і праблемным фермерам-беларусам у тым, што кітаец пазбягае супрацоўнічаць з беларускімі дзяржструктурамі і мясцовымі ўладамі, а беларус — змушаны гэта рабіць.

Што трэба зрабіць?

Дзяржава развіццю фермерства нават на словах садзейнічае неахвотна. У лютым 2016-га была прадстаўленая чарговая праграма развіцця аграрнага бізнесу ў Беларусі на 2016–2020 гады. Але гэта зноў атрымаўся злепак папярэдніх правальных дакументаў — проста таму, што рыхтавалася яна ўсё тымі ж людзьмі і пад кіраўніцтвам усё таго жа Міхаіла Мясніковіча.

Калі не паглыбляцца ў аналіз, можна сказаць адно: ключавы

элемент любой аграрнай рэформы — раздача зямлі людзям, то бок рэальная прыватная ўласнасць на зямлю. Гэтага беларускія ўлады баяцца проста панічна. А без прыватнай уласнасці на зямлю эфектыўнае фермерства немагчыма.

Што можна зрабіць у цяперашніх умовах, каб фермерская справа стала прыбыткавай? Ёсць, прынамсі, адна ніша, якую беларускія фермеры могуць эфектыўна асвойваць ужо сёння: развіваць зялёнае фермерства.

Пакуль галіна «арганічнай ежы», ужо добра развітая ў Польшчы і Літве, у Беларусі толькі нараджаецца. Я, напрыклад, знайшоў усяго дзве прыватныя кампаніі, якія мэтанакіравана працуюць з фермерамі ды пастаўляюць на рынак і прадаюць праз інтэрнэт чыстыя прадукты харчавання. Іх прадстаўнікі сцвярджаюць, што ў Беларусі добра калі набярэцца два дзясяткі фермераў, якія вырабляюць на самай справе экалагічна чыстыя прадукты. А попыт на іх ёсць нават ва ўмовах крызісу. Значыць, гэта рынкавая ніша, якая пакуль адкрытая для фермераў, нават у нялёгкіх беларускіх умовах.

Бульбаводства: не карміце чужога вытворцу

Анатоль ГУЛЯЕУ

Дасюль захоўваецца стэрэатып, што Беларусь — бульбяны край. Ці так гэта на самай справе? На гэта і іншыя пытанні адказвае намеснік генеральнага дырэктара па навуковай рабоце Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Навукова-практычны цэнтр НАН Беларусі па бульбаводству і агародніаводству» Вадзім Маханько.

— На пачатку 1990-х гадоў пасевы бульбы ў дзяржаўным і прыватным сектары былі прыкладна аднолькавыя: каля 350 тысяч гектараў у калгасах і саўгасах. І столькі ж на прыватных і дачных участках. Беларусь тады атрымлівала каля 10 мільёнаў тон бульбы, з іх 1 мільён ішоў на экспарт. А зараз?

— Цяпер і ў грамадскім сектары, і ў прыватным разам засяваецца толькі каля 350 тысяч гектараў. Такім чынам, мы маем палову ад таго, што было раней.

Па-першае, вёска старэе, стала значна менш тых, хто традыцыйна засяваў па 20–30 сотак, а то і да гектара бульбы. Другая прычына ў тым, што вырошчваюць бульбу становіцца ўсё даражэй. І большая частка насельніцтва лічыць: лепей купляць яе ў буйнога вытворцы праз краму ці рынак.

Па-трэцяе, працягваецца канцэнтрацыя вытворчасці. І калі ў мінулыя часы бульбу вырошчвалі ўсе калгасы — хоць па 20–30 гектараў, але ўсе... То сёння гэтым займаюцца толькі асобныя СВК (сельскагаспадарчыя вытворчыя кааператывы), але на плошчах ад 200 да 1000 гектараў. Адзначым — для беларускіх гаспадарак тысяча гектараў — гэта надта шмат.

Вялікі ўплыў мела прынятая ў краіне праграма развіцця бульбаводства, падмацаваная вялікімі дзяржаўнымі інвестыцыямі. Палепшылася ўсё: кадры, інфраструктура, тэхніка, гатункі, насенне...

У выніку валавая вытворчасць за мінулы год, пры больш чым у два разы меншых плошчах, склала каля 7 мільёнаў тон. З іх каля 300 тысяч тон пайшло на экспарт. У асноўным у Расію.

— Беларусь гандлюе бульбай толькі з Расіяй?

— Так, у асноўным з Расіяй. Справа ў тым, што ў межах саюзнай дзяржавы дзейнічае спрощаны дакументаабарот — што важна і для вытворцаў, і для пакупнікоў.

Акрамя таго, з 2000 года ўвоз клубневага матэрыялу на тэрыторыю ЕС забаронены. Да нас можна везці. Да іх — не. Яны абараняюць свайго фермера. У Францыі толькі такая правінцыя, як Брэтань, можа пракарміць 10 Францыі ўсімі прадуктамі харчавання.

Дарэчы, зараз і ў ЕС не ўсё проста. Вось Польшча прыняла еўрапейскія патрабаванні да бульбы. За што і пацярпела. Раней у краіне было 5 буйных насенняводчых станцыяў. Засталося дзве. У 1991 годзе ў Польшчы 20% плошчаў бульбы займалі іншаземныя гатункі, а 80% польскія. Цяпер — 80% нямецкія і галандскія, 20% польскія.

— Дарэчы, пра гатункі... Раней праблемай беларускага бульбаводства лічыўся недахоп якасных уласных гатункаў. А цяпер?

— У рэестры Беларусі зараз 45 сваіх гатункаў плюс 25 расійскіх. Але ў Галандыі, напрыклад, каля 150 уласных, нямецкіх і амерыканскіх. У Германіі болей за 200, Расіі — каля 400, у Францыі — больш за 300 гатункаў...

— Вялікая колькасць гатункаў — паказчык лепшага развіцця галіны?

— Не, зусім не! Бо ў кожнай краіне 75–80% плошчаў займаюць 10–12 асноўных гатункаў. У нас гэта 12 гатункаў, якія размешчаны на 70–80 працэнтах плошчаў. З іх 10 беларускіх, 2 замежных. Першае месца займае гатунак «Скарб». З розніцай у паўпрацэнта — «Брыз». Далей галандскі «Рэд Скарлет»...

А яшчэ, вялікая колькасць гатункаў — гэта і вялікія выдаткі.

— Беларусь у СССР лічылася на бульбе «наперадле планеты ўсёй». Але, наводле апошніх дадзеных, расіяне зараз кроцьлі далей за нас: у спецыялізацыі, вытворчасці, і асабліва ў перапрацоўцы...

— У нас няма такіх буйных прыватных аграхолдынгаў, якія ёсць у Расіі, што маюць ад 2 000 да 15 000 гектараў толькі бульбы. Вось вам — канцэнтрацыя вытворчасці! А чым вышэй канцэнтрацыя, тым ніжэй сабекошт.

Далей — перапрацоўка. У Расію прыйшлі буйныя міжнародныя кампаніі па вытворчасці чыпсаў, у тым ліку «Пепсіко», «Фрыталэй» — вакол іх ствараецца ўласная сыравінная зона.

Але ёсць і тое, у чым мы пайшлі крыху далей за расіян — гэта стварэнне новых гатункаў і насенняводства. Дзяржавай укладзены вялікія грошы — і вынік ёсць. Калі ў мінулым годзе Расія атрымала 7 мільёнаў мініклубняў (існуе такі паказчык у насенняводстве), то мы — 3 мільёны. Давайце супаставім тэрыторыі — у нас, па нашых тэрыторыях, у выніку, болей.

Наступны момант: Расія, дзякуючы вялізнаму прыватнаму капіталу, за апошнія два гады ў асноўным забяспечыла сябе бульбай уласнай вытворчасці. Таварная бульба з іншых краін купляецца ў мізэрных колькасцях. Прычым, не проста сталовая бульба, а толькі павышанай якасці. У мінулым годзе звычайная бульба каштавала ў Расіі 10 рублёў за кілаграм, сярэдняй якасці 30–40, вышэйшай — 90–100...

Увогуле, краіны, якія займаюцца вытворчасцю бульбы, сёння перайшлі на продаж па кулінарных тыпах — ABCD. У тым ліку: А — кулінарны тып бульбы, якая не разварваецца, D — вельмі моцна разварваецца... І на ўпакоўцы абавязкова ўказваецца кулінарны тып, назва гатунку, пералік

страў, якія з дадзенага тыпу

Пры сучасным узроўні вытворчых адносін, адзін заняты ў сельскай гаспадарцы чалавек забяспечвае працай яшчэ да 18 жыхароў краіны. Калі мы купляем чужую бульбу — кормім чужога вытворцу

бульбы можна прыгатаваць. У Беларусі ніхто з вытворцаў пакуль што так не працуе.

— І ў выніку што мы можам сказаць пра стан галіны ў Беларусі?

— Я б назваў яго станам перманентных перамен. Перамен недзе да аптымізацыі, недзе да паляпшэння. Недзе, магчыма, ёсць і рэгрэс... Але адназначна можна сказаць — галіна развіваецца. Мяняюцца наша свядомасць, нашы адносіны да бульбы. Ну, напрыклад, — ці можна было ўявіць сабе 20 гадоў таму, што ўся наша таварная бульба будзе запакаваная ў сеткі?

Сёння ніхто з табой не будзе размаўляць, калі

вытворца не выкарыстоўвае нармальную ўпакоўку. Прычым, аптovy пакупнік замаўляе не толькі, скажам, вагу і аб'ём сеткі, але і гатунак бульбы, колер.

— Раней слабым месцам у Беларусі заўсёды была перапрацоўка...

— У пэўнай ступені і застаецца. Бо асноўны прадукт перапрацоўкі бульбы ў нас — крухмал. У краіне сёння 10 крухмальных заводаў, у тым ліку мы пабудавалі 3 новыя. Адзін у Пружанскім раёне пабудаваны на кітайскай інвестыцыі і працуе па кітайскіх тэхналогіях. Другі — «Друць» у Бялыніцкім раёне — зноў жа, кітайскія крэдыты, абсталяванне і тэхналогіі. Але самы, так бы мовіць, шыкоўны крухмальны завод — «Рагозніца» ў Мастоўскім раёне, які працуе па шведскай тэхналогіі. Гэта, вобразна кажучы, «Ролс-Ройс» у свеце абсталявання па вытворчасці крухмалу.

Будаўніцтва новых прадпрыемстваў звязана таксама з тым, што перад намі стаяла (і стаіць дагэтуль) праблема якасці. Бо ў Беларусі, амаль заўсёды, на перапрацоўку ў крухмал ідуць адходы бульбы, ці тыя аб'ёмы, што вытворца не змог рэалізаваць. А гэта, амаль заўсёды, нізкакасны прадукт. Што дрэнна, бо кан'юнктура рынка спрыяльная — у Расіі попыт на крухмал расце. Крухмал з ЕС больш якасны, але ён надта дарагі. І мы павінны заняць тое месца, што займала прадукцыя Еўрасаюзу. Таму непазбежна трэба павышаць якасць.

А крухмал — гэта сінтэтычныя фарбы, лакі, пластык... Між іншым, ні адзін карабель НАСА не мог бы ўзляцець без выкарыстання крухмалу з бульбы. Таму што ён выкарыстоўваецца для вытворчасці пэўных катэгорый ізалятараў правадоў.

Раней попытам у Расіі карысталася сухое бульбяное пюрэ, але зараз у іх пабудаваны свае заводы. Рэалізаваць нашу прадукцыю стала складана.

Рэстараны «Макдональдс», якія працуюць у Беларусі, нашу бульбу не прымаюць — яны выкарыстоўваюць толькі паўфабрыкат. А ў польскіх Катавіцах пабудаваны завод, які забяспечвае бульбай фры Польшчу, Чэхію, Славакію, усе краіны Балтыі, Беларусь і нават частку Расіі.

Але я хацеў бы падкрэсліць: сітуацыя ў галіне дае падставы для аптымізму. Да таго ж, не магу не адзначыць вельмі важны фактар: пры сучасным узроўні вытворчых адносін, адзін заняты ў сельскай гаспадарцы чалавек забяспечвае працай яшчэ да 18 жыхароў краіны. Гэта транспарт, перапрацоўка, гандаль... Такім чынам, калі мы займаемся бульбай па ўсім тэхналагічным цыкле — ад насенняводства да перапрацоўкі і гандлю — мы кормім нашых 18 чалавек. Калі купляем чужую бульбу ці хаця б толькі насенне — кормім чужога вытворцу.

